

ปรัชญาหลังนวยุค : อะไร อย่างไร และทำไม

Post-modernism : What How and Why

นาวัน พิษณุวิชญ์กุล *

บทคัดย่อ

นัยยะแห่งอนิจจตาไม่ได้กินความเพียงแค่สิ่งที่มีชีวิตเท่านั้น หากรวมถึงสรรพสิ่งบนบรรณพิภพต่างล้วนต้องตกอยู่ภายใต้กฎแห่งสามัญนี้ สังคมมนุษย์ดูประหนึ่งว่า ไร้สิ้นซึ่งชีวิตและลมหายใจ แต่การที่มนุษย์ที่มีชีวิตอยู่รวมกันเป็นกลุ่มก้อน ประเด็นต่าง ๆ แห่งชีวิตและสังคมก็เกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไฟ เสมือนเป็นวัฏจักรอันไม่เคยสิ้นสุด ด้วยเหตุนี้ มนุษย์และสังคมก็ไม่ได้แตกต่างกันเลยในอันที่ต้องแปรเปลี่ยนไปตามกฎ และจำต้องมีความเอื้ออาศัยแบบแอบอิงพึ่งพิงพากันอย่างแยกออกจากกันไม่ได้ พร้อมหลอมรวมเป็นกันและกันอย่างไม่มีวันสะบั้นขาด มีแต่จะแนบแน่นและพันธุ์ผูกส่งผลกระทบถึงกันและกันตลอดเวลา ระดับสติปัญญาแบบมนุษย์ที่ไม่ใช่สติปัญญาแบบวัตถุ พืช และสัตว์ บ่งบอกว่า มนุษย์เป็นผู้มีระดับสติปัญญาเป็นเลิศเป็นได้ทั้งผู้สร้าง ผู้คงไว้ และผู้ทำลาย การกระทำของมนุษย์ย่อมมีผลกระทบต่อสังคมเสมอ และเมื่อสังคมแปรเปลี่ยนด้วยน้ำมือมนุษย์นั้นก็ย่อมส่งผลถึงตัวมนุษย์ทุกผู้ทุกนามอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้เช่นกัน

คำสำคัญ: ปรัชญาหลังนวยุค; อะไร อย่างไร และทำไม.

Abstract

The implication of Anijjata is not to eat only the living thing If everything including everything on the planet is subject to this common law human society seems as though without life and breath but the existence of human beings in a cluster, the issues of life and society are set and extinguished, as if it were an endless cycle. For this reason, humans and society were not different in that has to be changed according to the rules and must have a hidden interdependence of dependency that cannot be separated ready to assimilate into one another without breaking

* นักศึกษาปริญญาเอก สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

there will only be tight and bound species affect each other all the time. Human intelligence level non-material, plant and animal intelligence indicates that humans have excellent intelligence levels as well as creators. Preserver and destroyer

human acts always have an impact on society. And when society changes with human hands That would affect every human being and every name is inevitable as well.

Keywords: Post-modernism; What How and Why.

บทนำ

การวิวัฒน์แห่งความคิด “ปรัชญาหลังนวยุค” หรือ “Postmodernism” เป็นกระบวนทัศน์ที่ ๕ ของกระบวนการพัฒนาความคิดของมนุษย์เพื่อแสวงหาคำตอบให้มนุษย์และสังคม อันที่จริง ปรัชญาเกิดขึ้นเมื่อตอนที่มนุษย์ตั้งคำถามกับตัวเองว่า “ทำไม” (Why) และคำว่า “ทำไม” (Why) นี้เองเป็นจุดเริ่มต้นของการแสวงหาและพัฒนาในทุก ๆ ด้านของมนุษยชาติ

กระบวนทัศน์ที่ ๑ เริ่มจากความไม่รู้ในธรรมชาติของมนุษย์ ราว ๒-๓ ล้านปีมาแล้ว และคิดว่าต้องมี “สิ่งในธรรมชาติ” (Natural Cause) ดลบันดาลอาจจะเรียกว่า “เบื่องบน” จึงบูชาอ่อนน้อมเพื่อให้ตัวเองเป็นที่โปรดปราน เหมือนการติดสินบน “เบื่องบน” ก็ว่าได้ ในยุคนี้เอง บางคนตั้งตัวเป็นเจ้าพิธีติดต่อกับเบื่องบน และได้กำหนดกฎเกณฑ์อะไรต่าง ๆ มากมายเพื่อให้ตัวเองและกลุ่มของตัวเองเป็นผู้มีความพิเศษในแบบผู้วิเศษและได้อิทธิฤทธิ์ และเป็นผู้นำควบคุมคนในสังคมในที่สุด ระยะนี้เรียกว่า “กระบวนทัศน์ดึกดำบรรพ์” (Primitive Paradigm) ต่อมา ความคิดของมนุษย์ได้พัฒนาขึ้นอีกขั้น มนุษย์คิดว่า ธรรมชาติต้องมีกฎเกณฑ์ที่ตายตัว เมื่อปฏิบัติตามก็สามารถดำรงอยู่อย่างมีความสุขทั้งโลกนี้และโลกหน้า จึงต่างแสวงหากฎเกณฑ์ของโลก ในตะวันตก ธาเลส (Thales 640-545 BC.) เป็นคนแรกที่ยืนยันว่าโลกมีกฎเกณฑ์ ส่วนในโลกตะวันออก พระพุทธเจ้าทรงค้นพบว่าทุกอย่างเป็นไปตามกฎแห่งธรรมชาติ ในประเทศจีน หล่าจื๊อ (老子)

เห็นว่า ธรรมชาติ คือ เต๋า (道) มีกฎตายตัว และขงจื๊อ (孔子) เน้นปฏิบัติตนทั้งชีวิตส่วนตัวและสังคมให้ตรงตามแบบแผน สันติสุขจึงจะบังเกิดขึ้น เวลาช่วงนี้เรียกว่า “กระบวนทัศน์โบราณ” (Ancient Paradigm) นับเป็นกระบวนทัศน์ที่ ๒

เมื่อมนุษย์ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์แล้ว ก็ดูเหมือนว่าจะหาความสุขที่แท้จริงไม่ได้ มนุษย์จึงได้ตั้งคำถามว่า ทำไม (Why) อีกครั้งเป็นลำดับถัดมา และค้นพบว่า ความสุขโลกนี้ไม่ถาวร แต่ความสุขในโลกหน้ายังยืนกว่า บางคนจึงจำกัดชีวิตตัวเองโดยการบำเพ็ญพรตออกบวช มีการสร้างศาสนสถานใหญ่โตโดยไม่หวังผลประโยชน์ในโลกนี้ แต่คาดหวังในโลกหน้า ซึ่งผิดกับกระบวนทัศน์โบราณที่ผ่านมา ที่สร้างศาสนสถานเอาใจเทพเจ้าแต่พอจำกัด แต่กลับสร้างโรงละครที่ใหญ่โต โรงอาบน้ำที่ใหญ่โต สนามกีฬาที่ใหญ่โตและที่อยู่อาศัยแบบอลังการ ซึ่งเห็นในยุคกรีกและโรมัน แล้วหาความสุขในโลกปัจจุบัน กระบวนทัศน์ที่ ๓ นี้เรียกว่า “กระบวนทัศน์ยุคกลาง” (Medieval Paradigm) ซึ่งเกิดขึ้นในยุโรปราวต้นคริสตศตวรรษ ส่วนในจีนและชมพูทวีปเกิดขึ้นก่อนประมาณ ๕๐๐ ปี หรือราวต้นพุทธกาล

ต่อจากนั้น ความคิดของมนุษย์เริ่มพัฒนาต่อจากกระบวนทัศน์ยุคกลางที่เน้นความทุ่มเทให้พระเจ้า แต่ทำไมมนุษย์และสังคมจึงยังคงมีปัญหาอีกมากมาย และด้วยแรงกดดันจากคริสต์ศาสนาโดยเฉพาะที่ยุโรป “วิทยาศาสตร์” จึงได้ทะลุทะลวงแตกตัวออกมาจากวิชาปรัชญาด้วยอิงบนพื้นฐานของตรรกะแบบวิทยาศาสตร์หรือปฏิฐานนิยม (Positivism) และได้

กลายมาเป็นความหวังใหม่ของมนุษย์ว่า จะไม่เจ็บป่วย ชรา และตาย เพราะวิทยาศาสตร์คือกฎเกณฑ์ที่จะช่วย วางระเบียบสังคมให้มนุษย์แบ่งปันกันอย่างยุติธรรม ทำงานกันแต่น้อย มีเวลาหาความบันเทิงอย่างไม่ต้องมีความกลัวกังวล สวรรค์จึงบังเกิดในโลกมนุษย์ที่เห็นนี้ และไม่ใช่โลกหน้า ช่วงเวลาที่เชื่อมั่นในตรรกะแบบ วิทยาศาสตร์นี้เรียกว่า “กระบวนทัศน์ยุค” (Modern Paradigm) แต่ผลกระทบที่เกิดขึ้นคือ สงครามโลกครั้งที่ ๑ ทำลายชีวิตมนุษย์ประมาณ ๑๐ - ๒๐ ล้านคน และ สงครามโลกครั้งที่ ๒ ทำลายชีวิตมนุษย์ไปอีก ๖๐ - ๑๐๐ ล้านคน ยังไม่รวมบาดเจ็บและพิการในจำนวนที่เท่ากัน

คำถามของมนุษย์ยุคต่อยุคสมัยของตน คือ “วิทยาศาสตร์สร้างสรรคโลก หรือ ทำลายโลกกันแน่” และ “กระบวนทัศน์แบบไหน คือ ทางออกให้มนุษยชาติ”

ในช่วงระหว่างการค้นยุคสมัย อิมมานูเอล ค้านต์ (๑๗๒๔-๑๘๐๔ C.E.) นักคิดชาวตะวันตกได้เคย กล่าวเตือนว่า “อย่าหลงใหลวิทยาศาสตร์เพราะ วิทยาศาสตร์มิได้ให้ความจริง ให้เพียงสิ่งที่ เป็นประโยชน์ เราต้องใช้วิทยาศาสตร์รับใช้มนุษย์ในขอบเขตของ ศีลธรรมและศาสนา โดยใช้สำนึกร่วมของมนุษยชาติ เป็นเกณฑ์...” จากจุดนี้เอง เป็นการก่อหวอดของ กระบวนทัศน์หลังยุค (Post-Modernism) อย่าง เงียบ ๆ ตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๘๐๐ เป็นต้นมา เป็นความคิด ที่เห็นความไม่แน่นอน และกำลังจูงใจให้มนุษย์หันหน้า เข้าหากันเพื่อแสวงหาสำนึกร่วมกัน อันมีเป้าหมายสูงสุด อยู่ในการควบคุมการใช้วิทยาศาสตร์เทคโนโลยีต่าง ๆ

จะเห็นได้ว่า การเปลี่ยนกระบวนทัศน์ทาง ความคิด (Paradigm Shift) แต่ละครั้ง ย่อมมีเหตุผล ในตัวของมันเอง ทุกครั้งคำถามจะถูกถามด้วยคำว่า “ทำไม” (Why) แต่กระบวนทางการเปลี่ยนผ่านนี้ แนนอนว่า ไม่ใช่การเปลี่ยนในทันที กลับเป็นกระบวน การหล่อหลอมแบบค่อยสังคความคิดและการเรียนรู้ ที่มนุษย์มีปฏิกิริยาตอบโต้ต่อผลกระทบที่ได้รับจาก กระบวนทัศน์เดิม

ในประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา มีการเปลี่ยน กระบวนทัศน์มาแล้ว ๓ ครั้ง แล้วการเปลี่ยนกระบวน ทัศน์ครั้งที่ ๔ จะเป็นไปในทิศทางใด เป้าหมายสำคัญ คือ การแก้ปัญหาให้กับมนุษย์และสังคม

๑. หลังนยุค : อะไร

ความผิดพลาดจนทำให้เกิดการสูญเสีย จากกระบวนทัศน์ก่อน ๆ ตลอดกระบวนการพัฒนาการ ของสังคมมนุษย์ทำให้มนุษย์เกิดการเรียนรู้ว่า จำต้อง ค้นคว้าเพื่อมุ่งสู่เป้าหมายเดียวกัน คือ สันติภาพของโลก นั้นหมายถึงว่า อันที่จริงแล้วสังคมมนุษย์มีเป้าหมาย สูงสุด การดำรงอยู่ของมนุษย์ต้องเป็นไปแบบเอื้ออาทร และเคารพศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ หมายถึง การปลดแอกมนุษยชาติออกจากพันธะและปัญหา ต่าง ๆ มากมาย กระแสหลังยุคซึ่งเป็นกระแสใหม่ที่ หลายกรอบเดิม ๆ หลากหลายด้าน ได้ปรากฏเป็น แนวคิดหลักในแวดวงวิชาการ

แนวคิดหลักของหลังยุค เน้นปฏิเสธ การใช้อำนาจครอบงำทางความคิด ปฏิเสธวิธีวิทยาแบบ ใดแบบหนึ่ง ให้ความสำคัญกับความหลากหลาย ส่ง เสริมความเป็นองค์รวม และเน้นการวิพากษ์ ใช้ระบบ ความคิดและวิเคราะห์ที่หลากหลายมากขึ้น

นิตเช่ (Nietzsche 1844-1900) ได้รับการ ชนนานามว่าเป็นผู้เริ่มพัฒนาปรัชญาหลังยุค โดยการ ส่งสาส์นอันเป็นประโยชน์คมตะว่า “พระเจ้าตายแล้ว” (God is dead.) เพื่อให้มนุษย์ได้เป็นอิสระจากความคิด ที่เป็นระบบเดิม เพราะอันที่จริง พระเจ้าที่มีอิทธิพลจาก กระบวนทัศน์ที่ ๓ แล้วยังไม่สามารถสูญสลายไปใน กระบวนทัศน์ที่ ๔ ไม่สามารถช่วยอะไรมนุษย์ได้แล้ว มนุษย์พึงปลดปล่อยพันธะเพื่อการมีเสรีภาพด้วยความ สามารถของมนุษย์เองด้วยการแสวงหาอำนาจ พัฒนา ตนจนเป็นอภิมนุษย์ (Superman) คือ มนุษย์ผู้มีความ สามารถสูงสุดเอาชนะอุปสรรคได้นอกจากนี้ นิตเช่เสนอ แนวคิดด้านญาณวิทยาว่า ภาษามีความสำคัญมากกว่า เหตุผล และคนที่รู้รูปแบบภาษาจะสามารถสร้างรูปแบบ

ความรู้ให้ตนเองได้ ไม่มีภาษาใดแสดงความจริงเชิงวัตถุวิสัยได้ จะพบได้เพียงการตีความเท่านั้น เพราะความจริง คือ ความคิดในบริบทภาษาแต่ละบริบท (Specific Linguistic Context) ดังนั้น แนวความคิดในการแสวงหาความจริงจึงได้เริ่มเปลี่ยน ณ ช่วงนี้เอง

นักปรัชญาที่แสดงความคิดด้านหลังนวยุคโดยเด่นมี ๓ สกุลสำคัญ คือ สายฝรั่งเศส สายเยอรมัน และสายอเมริกา แต่ในบทความนี้จะเน้นนำเสนอเฉพาะสายฝรั่งเศสที่ค่อนข้างมีอิทธิพลสูงในโลกวิชาการปัจจุบัน ๔ คน คือ ฌาคส์ แดร์ริดา ฌาคส์ ลากอง ฟร็องซัวร์ ลีโอตาร์ด และมิเชล ฟูโกล์ เพื่อให้เห็นแนวทางพื้นฐานของปรัชญาหลังนวยุค

การที่ฌาคส์ แดร์ริดา (Jaques Derrida 1930-2004) มีวิถีแห่งการวิเคราะห์โดยเน้นให้มี การสงสัยอย่างถอนราก (Radical Suspicion) ในประเด็นที่หลากหลาย เช่น มโนทัศน์ด้านความหมาย (Meaning) เจตนา (Intention) การเป็นตัวแทน (Representation) และอัตลักษณ์ (Identity) เป็นต้น เป็นการชี้ให้เห็นว่า มีคุณค่า (Value) อื่น ๆ ที่ถูกซ่อนอยู่ใน “สัญญะ” (Sign) อิทธิพลความคิดของแดร์ริดา มีผลอย่างมากด้านวรรณคดีวิจารณ์ (Literary Criticism) โดยนำเสนอทฤษฎีหรือสร้าง (Deconstruction) คือ วิธีการอ่านตัวบท (Text) ที่ไม่เน้นที่การอ่านเอาความหมายที่ปรากฏในตัวบทอย่างเดียว แต่ให้มีการถกถอหาทฤษฎีในตัวบทเพื่อค้นหาความหมายอื่น (Polysemy) ที่ถูกกดทับไว้ด้วยเหตุนี้ การตีความตัวบทจึงมีความจำเป็นมากกว่าการแสวงหาความจริงจากตัวบท เพราะมีปรากฏการณ์ “การเลื่อน” (La Différance) เกิดขึ้น กล่าวคือ ความหมายเป็นผลจากพลังขับเคลื่อนบางอย่างที่อยู่เหนือกาลเวลาและสถานที่ (Ultratranscendental Movement) เพราะปรากฏการณ์มีปัจจัยอื่นที่อยู่นอกเหนือการรับรู้ของมนุษย์ ดังนั้น การแสวงหาความรู้แนวใหม่จึงจำเป็นต้องไปให้ไกลกว่าความรู้แบบตีกรอบและสมบูรณ์ด้วยวิธีคิดแบบจารีตปฏิฐานนิยมดั้งเดิมของเฮเกิล (Hegel)

ในขณะเดียวกัน การที่ฌาคส์ ลากอง (๑๙๐๑-๑๙๘๑) เสนอว่า ความหมายไม่ใช่สิ่งที่ทำความเข้าใจได้ด้วยภาษา เพราะในโครงสร้างไม่ได้มีหน้าที่เพียงแค่สื่อสารเท่านั้น แต่โครงสร้างทำหน้าที่เสมือน “เครื่องจักรของความปรารถนา” (Desiring Machine) ซึ่งมีหน้าที่เชื่อม รูปสัญญะ (Signifier) และความหมายสัญญะ (Signified) จึงไม่หยุดนิ่งตายตัว ช่วงเวลานี้จึงเป็นการหนีจากการครอบงำของภาษาไปสู่พลังที่อยู่นอกภาษา (the non-discursive forces)

ในขณะที่ฟร็องซัวร์ ลีโอตาร์ด (Jean Francois Lyotard 1724-1998) ได้เสนอว่า ได้เสนอแนวความคิดสนับสนุนหลังนวยุคเอาไว้ว่า “ลัทธิหลังนวยุค หมายถึง จุดจบของวิทยาศาสตร์” (Postmodernism marks the end of science.) กล่าวคือ วิทยาศาสตร์ไม่สามารถให้ความจริงเชิงวัตถุวิสัยได้ เพียงแต่เป็นประโยชน์ทางด้านเทคโนโลยีเท่านั้น ส่วนปรัชญาและวิทยาศาสตร์อื่น ๆ ก็มีระเบียบวิธีที่เหมาะสมที่แตกต่างกัน ในช่วงนวยุคมีการสร้างระบบคิดแบบเหตุผลมาเป็น “เรื่องเล่าหลัก” (Grand Narrative หรือ Metanarrative) แทนที่พระเจ้าซึ่งถือว่าเป็น “เรื่องเล่าหลัก” ของยุคกลาง แต่ในช่วงหลังนวยุคนี้ เราจำเป็นต้องมีวิธีการใหม่เพื่อสร้างความรู้ให้คนรุ่นใหม่ยอมรับ จึงจำเป็นต้องกระจายความสนใจออกจากประเด็นหลักและยอมให้ประเด็นย่อยสร้างวิธีการที่เหมาะสมตามเกมภาษาของแต่ละประเด็น เพื่อให้ถึงความจริงเชิงวัตถุวิสัยให้ได้ (Objectivity) แน่นอนว่าทุกคนไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยกับวิธีการแยกย่อย ต่างคนก็ต้องต่างค้นคว้า แล้วนำมาแลกเปลี่ยนเสริมประสบการณ์ให้กันและกัน สิ่งที่น่ากลัวจึงไม่ใช่ความแตกต่าง แต่สิ่งที่น่ากลัวกลับเป็น การที่คนไม่กล้าคิดต่างต่างหาก ดังนั้น หากพื้นฐานการคิดของมนุษย์ในสังคมมีแนวคิดการสร้าง “วงเสวนา” (Dialogue) เพื่อความเข้าใจกันและกัน จะเกิดความปรองดองแห่งยุคสมัยในวงกว้างมากขึ้น

มิเชล ฟูโกลต์ (Michel Foucault 1926-1984) ได้เสนอทฤษฎีด้านสังคมและประวัติศาสตร์ โดยพูดถึง การศึกษาเรื่องอำนาจ การเมือง และการบริหาร ภายใต้โมทัศน์เรื่อง “การบริหารการปกครอง” (Governmentality) ซึ่งมีการกล่าวถึงเรื่อง “ชีวอำนาจ” (Biopower) กล่าวคือ การที่เห็นความสัมพันธ์ที่แยกไม่ออกระหว่างอำนาจ ความรู้ และความจริง จนเกิดการปะทะกับความจริงซึ่งปรากฏในงานเขียนหลายชิ้นของเขา เช่น “การเมืองแห่งความจริง” (The Politics of Truth) “วาทะ อำนาจ และความรู้ที่ปราศจากความกลัว : ประชุมบทสัมภาษณ์และงานเขียนชิ้นอื่น ๆ” (Fearless Speech, Power and Knowledge : Selected Interviews and Other Writings) ซึ่งเนื้อหาเสนอจุดยืนที่อยู่ข้างผู้สูญเสียประโยชน์ในสังคม ซึ่งฉีกคำร้องชีแยร์ (Jacques Roncier 1940-ยังมีชีวิตอยู่) เรียกว่า “ผู้ถูกละเลย” (the Uncounted) เป็นต้น

ฟูโกลต์วิจารณ์ปรัชญาการเมืองช่วงนวยุค เป็นการสร้างอำนาจให้กับผู้มีโอกาส และชักชวนเกมบังคับให้ผู้ด้อยโอกาสยอมจำนน แสดงว่าผู้ที่รู้วิธีการควบคุมสังคมด้วยการศึกษาจะมาเป็นรูปแบบการปกครองที่ใช้อำนาจเบ็ดเสร็จนั่นเอง ความเป็นจริง คือ เจตจำนงที่จะมีอำนาจมีความเข้มข้นในกลุ่มคนที่ฉลาด รู้จักสร้างแนวคิดทางปรัชญาทางสังคมเพื่อให้ผู้ใฝ่อำนาจสามารถควบคุมอำนาจไว้ได้ แต่สิ่งที่ต้องไม่ลืมคือ มนุษย์ยังควบคุมยังต่อต้าน รัฐบาลที่ดีจำต้องรู้วิธีสร้างโอกาสให้พลเมืองได้รู้และเลือกอุดมการณ์ที่เหมาะสมกับตน และพัฒนาสมรรถนะให้ถึงขีดสุดของตน ฉะนั้นหลังนวยุค ต้องต้องมีความเป็นพหุนิยม (Pluralism) และปฏิเสธสูญนิยม (Nihilism) โดยมีเป้าหมายร่วมกัน คือ การสร้างสังคมอารยะ (Civil Society) การขับเคลื่อนสังคมด้วยแนวทางสายกลาง (Moderation) เช่นนี้จะเปิดโอกาสให้ทุกคนกล้าฝัน พัฒนาตน เพื่อไปสู่ความฝันด้วยวิถีของตน ไม่ใช่รับเพียงสิ่งที่สังคมยึดเยียดให้เท่านั้น

เมื่อก้าวโดยรวมแล้ว ในทศวรรษของหลังนวยุค โลกแห่งความเป็นจริงไม่ใช่โลกที่เป็นอยู่ (Being) แต่เป็นโลกที่กำลังแปรเปลี่ยนตลอดเวลา (Becoming) ฉะนั้นพลังแห่งพลวัต (Dynamic) ที่เป็นผลพวงมาจากมาจากการบวทศน์ยุคก่อน เช่น การพัฒนาอุตสาหกรรม (Industrialization) เศรษฐกิจทุนนิยมแบบเน้นการตลาด (Oriented-Market Capitalist Economy) การเกิดขึ้นของชนชั้นใหม่ทางสังคม (New Social Class) และความเป็นพุทธิปัญญา (Enlightenment) ด้วยกำลังที่เร็วและแรง ดังนั้นปรัชญาหลังนวยุคปรากฏเห็นได้ชัดทั้งเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรม จึงเป็นที่เชื่อมั่นว่าจะมีผลกระทบต่อความคิดและความเป็นอยู่ของสังคมมนุษย์ยุคโลกาภิวัตน์อย่างแน่นอน

๒. หลังนวยุค : อย่างไร

ผู้เขียนได้กล่าวไปแล้วว่า การเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ (Paradigm Shift) เกิดจากการเรียนรู้กระบวนทัศน์เดิมว่าไม่สามารถให้คำตอบแก่สังคมมนุษย์ได้ การแสวงหาคำตอบให้แก่ชีวิตมนุษย์และสังคมจึงจำต้องดำเนินต่อไป เพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่มีสติปัญญา เหล่านักคิดต่าง ๆ ก็ล้วนแสดงทรรศนะอันบ่งถึงสติปัญญาที่ได้ไตร่ตรองและเรียนรู้จากสังคมเดิม อันที่จริง จุดเริ่มของนวยุคเห็นได้จากคำเตือนของค่านที่เริ่มมองเห็นว่า วิทยาศาสตร์ไม่ใช่คำตอบสูงสุดของมนุษย์ จึงไม่ควรอยู่อย่างไร้ศีลธรรมและศาสนา เพราะโลกของค่านที่มีทั้งทฤษฎีและปฏิบัติ ซึ่งยังให้ความสำคัญกับโลกแห่งจริยธรรมที่มนุษย์สังกัดอยู่เสมอ

ผู้เขียนมองว่า จากแนวคิดของค่านที่พิจารณาได้ว่า เราสามารถเชื่อในวิทยาศาสตร์ได้ แต่ไม่ใช่เป็นที่พึ่งอันสูงสุด เพราะจำเป็นต้องพิจารณาประเด็นอื่นด้วย เช่น ความมีจริยธรรม จิตวิญญาณของมนุษย์ และความหลากหลาย เป็นต้น นอกจากนั้น เรา

ต้องมีการประเมินด้วยว่า แนวทฤษฎีและแนวปฏิบัติมีผลลัพธ์ออกมาถูกต้องตรงกันหรือไม่ หากมนุษย์มีจิตสำนึกร่วมกันในการประเมินโลกที่เป็นอยู่แล้วให้ทางออกกับสังคมมนุษย์ไม่ได้ แน่หนอว่า การก้าวเดินไปข้างหน้าด้วยกระบวนทัศน์ใหม่ที่มีแนวคิดที่กว้างขึ้นและโอברรับส่วนที่เคยขาดหายไป (the Present Absence) ในกระบวนทัศน์ในอดีต หรือ การกระตุ้นเตือนให้เห็นความเป็นจริงที่ถูกซ่อนเร้นไว้ด้วยวาทกรรมใด ๆ ก็ตาม จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ด้วยเหตุนี้ การกำเนิดของกระบวนทัศน์หลังนวยุคเป็นการเผยให้เห็นความจริงที่ว่า โลกคือความหลากหลาย หรือ โลกคือ พหุวัฒนธรรม (Plural Culture) ที่ต้องโอบคั้น “ผู้ถูกละเลย” (the Uncounted) จากสังคม ทำให้เห็นคุณค่าของปัจเจกที่มีอัตลักษณ์ (Identity) ที่ต้องการพื้นที่ชีวิตในสังคมที่ไม่ได้แตกต่างจากเรื่องเล่าหลัก (Grand Narrative) เนื้อหาของความเป็นหลังนวยุคจึงไม่ใช่การปฏิวัติชนบเดิมแล้วเดินไปข้างหน้าอย่างไรชอบเขต แต่เป็นการเป็นเลือกทางเดินที่มองสรรพสิ่งให้ลึกซึ้งมากกว่าเดิม เพื่อทำให้พื้นที่ของโลกใบนี้ใหญ่มากขึ้น เพียงพอในการรองรับโลกแห่งความเป็นจริงของมนุษย์อันเป็นโลกจิตวิญญาณที่ยังต้องการศาสนาและจริยธรรมในการขับเคลื่อนไปทั้งองค์กายพอใหญ่ในวิถีแห่งองค์รวม

๓. หลังนวยุค : ทำไม

สังคมพลวัตที่เร็วและแรงเช่นนี้ บทบาทและหน้าที่ รวมถึงมุมมองของสมาชิกของสังคมจำต้องแปรเปลี่ยนในความเป็นหลังนวยุค บางมุมมองเราจะพบเจอ ความเป็นสัมพัทธนิยมหลังสมัยใหม่ (Postmodern Positivism) ความไร้เหตุผล (Irrationalism) และการละทิ้ง “สูญนิยม” (Nihilism) หรือ “วจนศูนย์กลางนิยม” (Logo-centrism) ดังนั้น การรับรู้ความเป็นจริงของโครงสร้างและสังคมปัจจุบันที่หลากหลายวาทกรรม มีความจำเป็นสำหรับมนุษย์ที่ต้องเข้าใจให้ลึกซึ้ง เพราะนั่น หมายถึง ความอยู่รอดของมนุษย์และสังคม หาก

การพิจารณาอดีต คือ หน้าที่ร่วมกันของมนุษยชาติ และการก้าวไปข้างหน้าด้วยสันติสุข คือ เป้าหมายสูงสุดของมนุษย์ มนุษย์แต่ละปัจเจกต้องตระหนักรู้ในการมองสังคมใหม่ให้ทะลุทะลวงรอบด้านกว่าเดิม เพื่อจะได้ไม่เป็นผู้ถูกควบคุมหรือเบียดออกจากสังคม และต้องไม่เบียดส่วนใดออกจากสังคมเช่นกัน เพราะปรากฏการณ์ของโครงสร้างใด ๆ ไม่ได้เผยความหมายที่แท้จริงแต่หากพิจารณาดี ๆ บ่อยครั้งมันคือโอกาสอันซ่อนเร้นในวิกฤติ รอผู้มองหามองเห็น จึงจะดำรงอยู่ในสังคมโลกาภิวัตน์ที่แปรเปลี่ยนอย่างดุเดือดได้

ปัจจุบัน คนจำนวนแค่ ๒๐ เปอร์เซนต์ เป็นเจ้าของทรัพยากรในโลกถึง ๘๐ เปอร์เซนต์ นั่นหมายถึงว่า ทรัพยากรส่วนใหญ่ถูกครอบครองโดยคนส่วนน้อยที่มีอำนาจ ความรู้ และพลังในการสร้างความจริงในแบบของตน และเบียดเบียนให้สังคมก้าวเดินไปตามความต้องการ (Desire) คนส่วนน้อยเหล่านี้กำลังอยู่ในสถานะผู้บังคับการด้วยโครงสร้างทางสังคมอันซ่อนเร้น ด้วยเหตุนี้ การรู้ความหมายที่แท้จริงของปรากฏการณ์ที่ทะลุจากผัสสะจึงจำเป็นมากขึ้น และเป็นประเด็นให้มนุษย์แต่ละปัจเจกไม่สามารถละเลยได้ เมื่อการแปรเปลี่ยนของสังคมเป็นเรื่องปกติวิสัย แต่มนุษย์ในสังคมก็พึงต้องรู้บทบาทและหน้าที่ที่ต้องเปลี่ยนไปตามสังคมที่แปรเปลี่ยนนั้นอย่างรู้เท่าทัน เพื่อสร้างโอกาสในวิกฤติให้ได้ในสังคมใหม่ ถ้าสมาชิกในสังคมไม่ยอมเปลี่ยนตาม แน่หนอว่าจะต้องถูกเปลี่ยน และนั่น คือ วิกฤติของชีวิตมาถึงแล้ว

ดังนั้น หากพิจารณาความเป็นจริงของสังคมปัจจุบัน ผู้เขียนมองว่า ปรากฏการณ์ทางสังคมของหลังนวยุคอย่างหนึ่งที่มีความชัดเจน คือ การดำเนินควบคู่กับยุคแห่งเทคโนโลยีข่าวสาร มนุษย์ที่เข้าใจนวัตกรรมด้านดิจิทัลอย่างลึกซึ้ง และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตจะพบวิถีทางในการฉกฉวยทรัพยากรสาธารณะกลับคืนมาด้วยสิทธิอันชอบ

ธรรม และปรับตัวให้อยู่เหนือความเหลื่อมล้ำแห่งยุคสมัยได้ ที่ซับซ้อนยิ่งไปกว่านั้น ระบบทุนนิยมเสรีที่ได้พัฒนาตัวเองให้กลายมาเป็นระบบทุนนิยมขั้นสูงขึ้น (Higher Stage of Capitalism) อันหมายถึงมีความรุนแรงด้านการเคลื่อนขยายของเงินทุน ได้กลายมาเป็นฉากใหญ่ที่ช่วยเพิ่มความซับซ้อนและถาโถมปะทะกับหลังนวยุค และมีผลกระทบต่อนุษย์ในสังคมอย่างมากมายเกินกว่าจะบรรยายได้หมด

ผู้เขียนขออย่าเตือนว่า บทบาทและหน้าที่ของมนุษย์ในยุคหลังนวยุคที่มีเครื่องมือด้านเทคโนโลยีข่าวสารทำหน้าที่เป็นตัวขับเคลื่อนหลัก คือ ต้องเล่นบทบาทของการเป็นผู้เรียนรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงในทุกด้านโดยเข้าถึงโครงสร้างและความหมายอันแท้จริงที่บางครั้งมักกับความเลวร้ายหรือวิกฤติในชีวิตดังเคยกล่าวแล้ว ส่วนหน้าที่สำคัญ คือ การนำเอาข้อมูลที่ได้ง่ายเสมือนอยู่บนท้องฟ้า มาสร้างโอกาสทางสังคมเพื่อการอยู่รอดอย่างยั่งยืนที่สุด เพราะหลังนวยุค คือ ยุคสมัยแห่งความไม่แน่นอนที่มากกว่าเดิม

ไม่ว่าหลังนวยุคจะดำเนินต่อไปด้วยความซับซ้อนหลากหลายแง่มุมและดูเดือดเพียงใด หากมนุษย์บางกลุ่มเลือกบทบาทในการเล่นที่จะเป็นผู้กระทำการมองเห็นความซับซ้อนของโครงสร้างสังคม และสามารถตีความความหมายอันซ่อนเร้นจนเห็นคุณค่าพร้อมด้วยโอกาส และทำตัวให้อยู่กับความง่าย (Simplicity) จนอยู่เหนือความซับซ้อน (Complexity) นั้นได้ด้วยความจริงแท้ (Authenticity) ย่อมง่ายต่อการปรับตัวและพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงในทุกๆ ด้าน แต่มนุษย์บางกลุ่มที่ไม่พร้อมจะถูกเปลี่ยนแปลง และนั่นจะเป็นปัญหาต่อไปให้มนุษย์ในสังคมหลังนวยุคได้ขบคิดแก้กันต่อไป และอาจจะมีกระบวนทัศน์ใหม่เกิดขึ้นต่อไปอีกต่อไปเรื่อย ๆ

๕. บทส่งท้าย : ภาระของมนุษย์หลังนวยุค

นัยยะแห่งอนิจจังไม่ได้กินความเพียงแค่สิ่งที่มีชีวิตเท่านั้น หากรวมถึงสรรพสิ่งบนบรรณพิภพต่างล้วนต้องตกอยู่ภายใต้กฎแห่งสามัญนี้ สังคมมนุษย์ดูประหนึ่งว่า ไร้สิ้นซึ่งชีวิตและลมหายใจ แต่การที่มนุษย์ที่มีชีวิตอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มก้อน ประเด็นต่าง ๆ แห่งชีวิตและสังคมก็เกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป เสมือนเป็นวัฏจักรอันไม่เคยสิ้นสุด ด้วยเหตุนี้ มนุษย์และสังคมก็ไม่ได้แตกต่างกันเลยในอันที่ต้องแปรเปลี่ยนไปตามกฎ และจำต้องมีความเอื้ออาศัยแบบแอบอิงพึ่งพิงพากันกันอย่างไม่มีวันสะบั้นขาด มีแต่จะแนบแน่นและพันธุผูกส่งผลกระทบถึงกันและกันตลอดเวลา ระดับสติปัญญาแบบมนุษย์ที่ไม่ใช่สติปัญญาแบบวัตถุ พืช และสัตว์ บ่งบอกว่า มนุษย์เป็นผู้มีระดับสติปัญญาเป็นเลิศเป็นได้ทั้งผู้สร้าง ผู้คงไว้และผู้ทำลาย การกระทำของมนุษย์ย่อมมีผลกระทบต่องานสังคมเสมอ และเมื่อสังคมแปรเปลี่ยนด้วยน้ำมือมนุษย์ นั่นก็ย่อมส่งผลถึงตัวมนุษย์ทุกผู้ทุกนามอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้เช่นกัน

สังคมที่ได้ก่อวิวัฒนาการทั้งทางด้านการคิดและรูปวัตถุล้วนเป็นผลมาจากการได้ลองผิดและลองถูก ประหนึ่งเป็นการสั่งสมภูมิปัญญา ให้มนุษย์ผู้มีเสรีภาพ (Freedom) อันเต็มเปี่ยมซึ่งเกิดจากอัตถิภาวะ (Existence) ของตนที่ได้มีขึ้นและได้มีโอกาสเลือกกระทำ แต่ทั้งนี้ต้องอย่าลืมหากษัตริย์ในการรับผิดชอบ (Responsibility) ต่อสิ่งที่ตัวเองได้กระทำลงไป และถ้าหากมนุษย์ได้ตระหนักถึงศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ (Human Dignity) อันหมายถึงสัตว์ผู้ประเสริฐแล้ว ย่อมต้องรู้ว่า แนวทางแห่งการดำรงอยู่ต่อไปมีสองประเด็นคำถามให้พิจารณาญาณ ประเด็นแรก จะดำรงชีวิตอยู่กับสังคมที่แปรเปลี่ยนนี้อย่างไร และประเด็นต่อมา จะขับเคลื่อนสังคมอันเป็นที่รักนี้ต่อไปอย่างไร ด้วย

ระดับสติปัญญาอันเปี่ยมล้นด้วยศักดิ์ศรีเช่นนี้ มนุษย์
ต้องไม่ลืมว่า บทฐานแห่งความเป็นจริงที่ต้องเคารพ
คือ มนุษย์จำต้องโอบกอดมนุษย์ทุกผู้ทุกนามและ
สิ่งแวดล้อมให้มาเป็นหนึ่งเนื้อเดียวกันพร้อมที่จะ
เคียงคู่กันและกัน ราวดวงตะวันที่ทำหน้าที่สาดแสง
ทาบทอให้ความอบอุ่นแก่โลกอย่างเอื้ออาทรตลอดมา
และไม่เคยจางคลาย

แนวคิดของปรัชญาหลังนวยุคจะช่วยมนุษย์
ให้รอดพ้นจากการถูกกักขังได้หรือไม่ การปลดแอกจาก
พันธะทั้งหลายจะสำเร็จลุล่วงได้หรือไม่ เพื่อสู่เป้าหมาย
คือ การเป็นสังคมอารยะ (Civil Society) มนุษย์ทุกผู้
ทุกนามนั้นเองที่ให้คำตอบได้ดีที่สุด

บรรณานุกรม

กิริติ บุญเจือ, ศ., (๒๕๕๖) ปรัชญาหลังนวยุค: แนวคิดเพื่อการศึกษาแผนใหม่. กรุงเทพฯ : ดวงกมล (๒๕๖๐)

ปรัชญาหลังนวยุค สืบค้นเมื่อวันที่ ๑ พฤษภาคม ๒๕๖๑, จาก [https://th.wikibooks.org/wiki/เมธา_หริมหะพาธิป.,_ดร._\(๒๐๑๗\)_แนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาหลังนวยุค_\(Postmodern_Philosophy\)_สืบค้นเมื่อ_๕_พฤษภาคม_๒๕๖๑._จาก_https://www.gotoknow.org/posts/๖๒๔๘๗๑](https://th.wikibooks.org/wiki/เมธา_หริมหะพาธิป.,_ดร._(๒๐๑๗)_แนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาหลังนวยุค_(Postmodern_Philosophy)_สืบค้นเมื่อ_๕_พฤษภาคม_๒๕๖๑._จาก_https://www.gotoknow.org/posts/๖๒๔๘๗๑)

สมเกียรติ ตั้งนโม (๒๕๕๔) แนวคิดทฤษฎีหลังสมัยใหม่ สืบค้นเมื่อ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๑. จาก https://www.baanjomayut.com/library_3/extension-1/postmodern_theory/index.html

